

Labour Protest in Poland. Trade Unions and Employee Interest Articulation After Socialism

Published: 24.08.2017

Reviewed by Dr. Roman Śmietański Edited by M.A. Andrzej Klimczuk

Protesty społeczne, protesty pracownicze są istotnym czynnikiem, sygnałem, przypominającym decydemtom sprawującym władzę, że polityka i działania podejmowane przez nich nie spełniają oczekiwań, interesów całego społeczeństwa, bądź też jednej lub wielu grup społecznych. Recenzowana książka napisana przez Michała Wenzla poświęcona została przede wszystkim protestom pracowniczym w Polsce. Obejmuje głównie trzy okresy: przed transformacją ustroju polityczno-gospodarczego Polski (lata 1980-1989), okres transformacji (lata 1989-2004) oraz czas po transformacji do roku 2012.

Książka napisana została na 206 stronach i zawiera: wprowadzenie, osiem rozdziałów, aneks ze źródłami pozyskiwania danych, zestawienie literatury oraz spis tabel i wykresów. Pod względem swojej struktury książka została napisana dobrze.

We wprowadzeniu autor uzasadnia, m.in., dlaczego podjął się tematu protestów w Polsce, opisuje krótki rys historyczny oraz przyczyny protestów społecznych i pracowniczych w Polsce. Przedstawia, co obejmują poszczególne rozdziały i co będzie przedmiotem analizy poszczególnych rozdziałów. Struktura każdego z rozdziałów charakteryzują się dużą ilością podtematów (o różnym stopniu obszerności). Korzystniej byłoby, aby były one zawarte w spisie treści – w ten sposób czytelnik uzyskałby informacje, jakie wątki będą poruszane w danym rozdziale. W rozdziałach uwzględnione zostały ich cele, hipotezy i wnioski dla poruszanego tematu. Pierwszy rozdział ma charakter typowo teoretyczny, natomiast pozostałe są w większości empiryczne. W książce umieszczonych zostało dużo wykresów i tabel. Zostały opracowane w sposób prosty, co sprawia, że przedstawione w nich dane i informacje porównuje się i analizuje łatwo. W aneksie autor odnosi się do źródeł danych, z jakich korzystał dokonując analizy empirycznej oraz co ważne wskazuje na wiarygodność tych podmiotów, które te dane udostępniły. Większości analiz autor dokonał sam, natomiast dane do ich wykonania pozyskiwał przede wszystkim z Centrum Badania Opinii Społecznej, Europejskiego Instytutu Związków Zawodowych, czy też z projektu badawczego „Polityka protestu w nowych demokracjach”, którego autor książki był kierownikiem. Bibliografia w książce jest obszerna. Zawiera łącznie ponad 150 pozycji napisanych w języku polskim i angielskim, w tym 10 pozycji napisanych lub współtworzonych przez autora książki.

W rozdziale pierwszym wyjaśnione zostało m.in. jak należy rozumieć społeczeństwo obywatelskie, dlaczego związki zawodowe są jego częścią czy też jaką rolę odgrywały związki zawodowe w okresie przed, w trakcie i po transformacji, czy związek zawodowy może być uważany za instytucję społeczną, a także czym jest protest społeczny – jaką pełni rolę, jakie może przybierać formy. W rozdziałach 2, 3 i 4 ukazane zostały: przebieg protestów pracowniczych w Polsce przed i po zmianie ustroju polityczno-gospodarczego (do roku 2012). Jak również: jakie formy przybierały protesty, czego dotyczyły, kto je organizował, jak przedstawiała się dynamika członkostwa w związkach zawodowych w analizowanym okresie oraz jaka była i jest siła ich oddziaływania na zmiany polityczne, gospodarcze i społeczne. Ten ostatni aspekt jest też częścią pozostałych rozdziałów. W kolejnych trzech rozdziałach autor dokonuje analizy różnych form protestów pracowniczych, na przykład w górnictwie, szkolnictwie i służbie zdrowia. Rozdział ósmy to analiza porównawcza protestów społecznych, pracowniczych organizowanych w Polsce i na Węgrzech. Autor uznał, że ten kraj pod wieloma względami jest najbardziej podobny do Polski spośród byłych krajów tzw. bloku wschodniego.

Książkę Michała Wenzla można uznać za wnoszącą istotny wkład w zakres popularyzacji wiedzy o protestach – dotyczących nie tylko praw pracowniczych, ale też przestrzegania innych praw, w tym wolności – podejmowanych przez związki zawodowe. Jest to podsumowanie ich działań w tym zakresie z okresu ważnego dla Polski (lata 1980-2012). Autor ukazał jak podejmowane przez związki zawodowe protesty pracownicze wpływały na zmianę polityki rządu, a nawet doprowadziły w 1989 roku do zmiany ustroju państwa (oczywiście główną rolę w tym odegrała „Solidarność”). Wskazał na zmieniającą się rolę związków zawodowych. Od czasu związków, gdzie jedne („Solidarność”) walczyły o wolności obywatelskie, demokrację, poprawę bytu obywateli a drugie (OPZZ) popierały działania komunistycznego, totalitarnego rządu, do okresu, kiedy po zmianie ustroju z państwa socjalistycznego na państwo o ustroju demokratycznym i o gospodarce rynkowej, mogą działać legalnie, reprezentować interesy pracowników, zgodnie z prawem protestować, czy też być pełnoprawnym partnerem w dialogu społecznym z rządzącymi i pracodawcami. Wenzl wykazał poprzez analizę danych, że dwa główne związki zawodowe działające w Polsce (NSZZ „Solidarność” i OPZZ) są mocno upolitycznione, a organizowane w większości przez nie protesty zależą od tego jaki rząd (lewicowy czy prawicowy) w danym czasie sprawuje władzę. Oba związki miały nawet swoich przedstawicieli w parlamencie. Mimo to związki zawodowe generalnie postrzegane są pozytywnie, uznaje się je za mniej efektywne w momencie kiedy mają bezpośredni wpływ na rządzących (udział w rządzie i posiadanie swoich przedstawicieli w parlamencie), znaczna większość osób akceptuje organizowane przez nie protesty, w tym strajki. Z wykonanych analiz wynika m.in., że liczba protestów w badanym okresie malała, a korelowały z nimi spadająca liczba członków związków zawodowych, poprawiająca się sytuacja gospodarcza kraju, prywatyzacja przedsiębiorstw i poprawiająca się sytuacja finansowa przedsiębiorstw. W ostatnich latach protesty najczęściej organizowane były w sektorze publicznym. Najbardziej skutecznymi obszarami protestów były służba zdrowia i restrukturyzacja górnictwa węgla kamiennego. Organizatorami protestów, jeśli chodzi o związki zawodowe, były przede wszystkim „Solidarność” oraz OPZZ. Analiza porównawcza protestów w Polsce i na Węgrzech wykazała, że w przypadku obu krajów ich przebieg często był podobny. Na przykład w obu krajach do zmiany ustroju państwa doszło w wyniku porozumień tzw. okrągłego stołu, przy czym w Polsce decydującą rolę w tym procesie odegrała „Solidarność” a na Węgrzech grupy osób oparte na tożsamości politycznej. Zauważalne są także różnice. W okresie transformacji większa ilość protestów występowała w Polsce, co uwarunkowane było gorszą niż na Węgrzech sytuacją gospodarczą państwa, przekształceniami własnościowymi przedsiębiorstw, jak również większą

aktywnością związków zawodowych.

Choć książka ma niewątpliwie dominujący informacyjny charakter, bowiem jest zestawieniem różnych form protestów pracowniczych organizowanych głównie przez dwa związki zawodowe („Solidarność” i OPZZ), to jest również obrazem relacji nie tylko związków zawodowych z rządzącymi i pracodawcami, ale także wzajemnych relacji między związkami. Autor wskazuje na występujący między dwoma głównymi związkami zawodowymi antagonizm co w następstwie powoduje, że związki te rzadko ze sobą współpracują. Mało uwagi w książce autor poświęcił innym związkom zawodowym, które funkcjonują poza strukturami NSZZ „Solidarność” i OPZZ. Jest kilka wzmianek na temat kilku protestów organizowanych przez FZZ (Forum Związków Zawodowych) i kilka niezrzeszonych związków zawodowych, ale brakuje mi u autora przytoczenia powodów takiego stanu rzeczy. Czy wynikało to z faktu małej liczby członków w nich zrzeszonych, jak podaje sam autor FZZ ma około 300 tysięcy członków, a pozostałe niezrzeszone w żadnych strukturach związki mają łącznie podobną liczbę członków. Tu pojawiają się m.in. pytania czy ma to związek z brakiem upolitycznienia niezrzeszonych związków, słabym upolitycznieniem FZZ (ma w swoich strukturach Polską Partię Pracy), czy może mała liczebność tych związków zawodowych wpływa na ich ograniczoną aktywność w udziale i organizowaniu protestów, czy też występują inne uwarunkowania?

Warto zauważyć, że autor książki chcąc zachować neutralność, jak to określił, „wartości związków zawodowych” świadomie zrezygnował w niej z oceny działań związkowych, odnosząc się tylko do faktów zaistnienia protestów, ich przyczyn i efektów, nie podejmując równocześnie próby oceny wymiaru etycznego. Można uznać, że autorowi się to udało.

Bez wątplenia dodatkową zaletą książki jest to, iż została napisana w języku angielskim. O ile wielu starszym polskim czytelnikom treści zawarte w książce mogą być ogólnie znane, to dla czytelników z zagranicy posługujących się językiem angielskim i zainteresowanych tematem książki, mogą być źródłem informacji m.in. o tym jak wyglądały i wyglądają protesty pracownicze w Polsce, czego dotyczyły, w jakich branżach najczęściej występowały i jakie były ich rezultaty.

Citation:

Dr. Roman Śmietański: Review for: Michał Wenzel: Labour Protest in Poland. Trade Unions and Employee Interest Articulation After Socialism, 2016, in: <https://www.pol-int.org/en/publications/labour-protest-poland-trade-unions-and-employee-interest#r6174>.

<https://www.pol-int.org/en/publications/labour-protest-poland-trade-unions-and-employee-interest?j5Q6rewycZ5HtUDXTWpx7UZE=1&r=6174>